

Косторной С.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Таврійський державний агротехнологічний університет

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Досліджено колишній та існуючий механізми оподаткування сільськогосподарських підприємств. Розглянуто законопроекти з питань удосконалення нарахування фіксованого сільськогосподарського податку та спеціального режиму щодо податку на додану вартість. Систематизовано напрями реформування оподаткування сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: оподаткування сільськогосподарських підприємств, Податковий кодекс, фіксований сільськогосподарський податок, спеціальний режим щодо податку на додану вартість.

Аннотация. Исследованы прошлый и существующий механизмы налогообложения сельскохозяйственных предприятий. Рассмотрены законопроекты по вопросам совершенствования начисления фиксированного сельскохозяйственного налога и специального режима по налогу на добавленную стоимость. Систематизированы направления реформирования налогообложения сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: налогообложение сельскохозяйственных предприятий, Налоговый кодекс, фиксированный сельскохозяйственный налог, специальный режим по налогу на добавленную стоимость.

Annotation.

Problem. The existing mechanism of state support of agricultural enterprises through their taxation is imperfect. It does not provide enough revenues to local budgets, do not allow the state to influence the agriculture sectors structure, does not preclude tax evasion. Reform of the agricultural enterprises taxation should create conditions for the development of both the agricultural sector and rural areas.

Results. Former and current mechanisms of agricultural enterprises taxation are studied. The draft laws on improving the fixed agricultural tax and special treatment on VAT are considered. Directions of reforming the agricultural enterprises taxation are systematized. They are

- Cancellation of benefits
- Increase in tax rates
- Differentiation in tax rates
- Increase the tax base
- Reducing the number of taxpayers receiving benefits

Conclusions. The current system of agricultural enterprises taxation is not sufficiently effective (increase in the amounts of benefits far higher than the growth rate of agriculture) and needs to be improved. Government authorities have recently developed a draft decision on the abolition or reduction of the state support provided to agricultural enterprises through the fixed agricultural tax and special treatment on VAT. This direction of reform is unavoidable, but the reduction in benefits may result in significant losses of agricultural enterprises, increasing the number of unprofitable enterprises, reduction of agricultural production. In reforming the agricultural enterprises taxation, considerable attention should be given to counteract the reduction of the of agricultural enterprises financial results by improving the mechanism of budget subsidies. It's also important to implement the control over the targeted use of state support.

Keywords: agricultural enterprises taxation, the Tax Code, the fixed agricultural tax, special treatment on the value added tax.

Постановка проблеми. У Податковому Кодексі України [1] передбачено ряд особливостей оподаткування сільськогосподарських підприємств, що направлені на зниження податкового навантаження на них з метою стимулювання розвитку аграрного сектору економіки. Зокрема, сільськогосподарські підприємства можуть застосовувати фіксований сільськогосподарський податок замість ряду інших податків і зборів, а також спеціальний режим щодо податку на додану вартість. Існуючий механізм держа-

вної підтримки сільськогосподарських підприємств через їх оподаткування є недосконалим: він не забезпечує достатніх надходжень до місцевих бюджетів, щоб забезпечити їх фінансову самостійність, практично не дозволяє державі впливати на структуру галузей сільського господарства, не виключає можливостей зловживань. Реформування оподаткування сільськогосподарських підприємств повинно створити умови для розвитку як аграрного сектору економіки, так і сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості оподаткування сільськогосподарських підприємств розглядали в своїх працях Гарасим П. М., Дем'яненко М. Я., Лайко П. А., Осадчий С. О., Сенік В. М., Тулуш Л.Д. та ін. Більш детального дослідження потребують проблеми реформування оподаткування сільськогосподарських підприємств та його вплив на основні показники діяльності аграрного сектору економіки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є систематизація напрямів реформування оподаткування сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Оподаткування доходів сільськогосподарських виробників на пільговій основі було започатковано ще Законом УРСР "Про порядок дії на території УРСР у 1991 р. Закону СРСР "Про податки з підприємств, об'єднань, організацій" від 05.07.1991 р. Ним визначалося, що основні виробники сільськогосподарської продукції (колгоспи, радгоспи, сільські (фермерські) господарства) не вважаються платниками податку на прибуток. [2]

Застосування фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) в Україні розпочалося у 1998 році з прийняттям Закону "Про запровадження в порядку експерименту єдиного (фіксованого) податку для сільськогосподарських товаровиробників". Закон України "Про фіксований сільськогосподарський податок" [3] був прийнятий 17 грудня 1998 року і передбачав сплату ФСП в рахунок таких податків і зборів (обов'язкових платежів):

- податку на прибуток підприємств;
- плати (податку) за землю;
- податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів;
- комунального податку;
- збору за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету;
- збору до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення;
- збору на обов'язкове соціальне страхування;

- збору на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування України;

- збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;

- збору до Державного інноваційного фонду;

- плати за придбання торгового патенту на здійснення торговельної діяльності;

- збору за спеціальне використання природних ресурсів (щодо користування водою для потреб сільського господарства).

Платниками фіксованого сільськогосподарського податку на той час могли бути підприємства, в яких сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за попередній звітний (податковий) рік, перевищувала 50 відсотків загальної суми валового доходу підприємства.

Ставка фіксованого сільськогосподарського податку для ріллі, сіножатей та пасовищ становила 0,5% до їх грошової оцінки.

В подальші роки до цього закону вносились зміни, і станом на 2014 рік Податковий Кодекс передбачає значно менший перелік податків і зборів, від яких звільняються платники ФСП, а саме: податок на прибуток підприємств, земельний податок (крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються для ведення сільськогосподарського товаровиробництва), збір за спеціальне використання води, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності (у частині провадження торговельної діяльності).

Частка сільськогосподарського виробництва для платників ФСП була збільшена з 50 до 75 відсотків. Ставка податку для ріллі зменшена з 0,5 до 0,15 відсотка, а для визначення бази оподаткування застосовується нормативна грошова оцінка землі 1995 року без індексації, в той час як середня ціна 1 т зернових зросла з 154,2 грн. у 1998 році до 1299,8 грн. у 2013 році – більше, ніж у 8 разів [4]. Все це спричинило значне зниження податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства.

Указом Президента "Про підтримку сільськогосподарських товаровиробників" від 02.12.1998 р. № 1328 було запроваджено механізм при якому не підлягали сплаті до

бюджету суми податку на додану вартість, які нараховуються сільськогосподарськими товаровиробниками - платниками податку на додану вартість щодо операцій з продажу товарів (робіт, послуг) власного виробництва.

Законом України "Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України" № 639 від 31 жовтня 2008 року до Закону України "Про податок на додану вартість" була введена стаття 8-1 "Спеціальний режим оподаткування діяльності у сфері сільського і лісового господарства та рибальства".

В Податковому Кодексі України спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства, регулюється статтею 209 і буде діяти до 1 січня 2018 року (згідно п. 2.4 Прикінцевих положень ПКУ) [1].

Згідно із цим режимом сума податку на додану вартість, нарахована сільськогосподарським підприємством на вартість поставлених ним сільськогосподарських товарів/послуг, не підлягає сплаті до бюджету та повністю залишається в розпорядженні такого сільськогосподарського підприємства для відшкодування суми податку, сплаченої (нарахованої) постачальнику на вартість виробничих факторів, за рахунок яких сформовано податковий кредит, а за наявності залишку такої суми податку - для інших виробничих цілей.

Зазначені суми податку на додану вартість акумулюються сільськогосподарськими підприємствами на спеціальних рахунках, відкритих в установах банків у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України [1].

Реформування фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) розглядається науковцями та авторами законопроектів [5] в розрізі наступних напрямів:

- відміна ФСП (з самого впровадження цей податок розглядався як тимчасовий);
- зміна порядку розрахунку бази оподаткування – індексування грошової оцінки землі (Законопроект 3537);
- скорочення переліку платників ФСП через підвищення вимог до них, скасування

пільг високорентабельним галузям сільського господарства:

- встановлення об'єктом оподаткування ФСП виключно власних земельних ділянок, а з орендованих сплачується земельний податок за ставками, які залежать від строку оренди (Законопроект 2584а);

- встановлення вимоги про 15-відсотковий розмір продукції тваринництва у частці сільськогосподарського товаровиробництва платників ФСП (Законопроект 2828);

- підвищення ставок ФСП:

- введення ставки ФСП 1,15 % у випадку, коли загальна площа земель у власності або у користуванні сільськогосподарського товаровиробника перевищує 100 га (Законопроект 2683);

- введення додаткового місцевого збору на розвиток інфраструктури територій населених пунктів сільських (селищних) рад (Законопроекти 2059а, 2059а-1);

- диференціація ставок ФСП в залежності від видів діяльності.

Реформування спеціального режиму оподаткування діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства:

- скасування спецрежиму. Концепція реформування податкової системи України (2007 р.) та Стратегія реформування податкової системи (2009 р.) передбачали до 2018 року скасування спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість у сфері сільського та лісового господарства, рибальства, і переведення цієї сфери національної економіки на загальні умови оподаткування, що було закріплено і в Прикінцевих положеннях Податкового Кодексу [1];

- встановлення ставки ПДВ для сільськогосподарських підприємств на рівні 7 % [6];

- розповсюдження спецрежиму на сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи (Законопроект 4731);

- встановлення підтримки виробників тваринницької продукції через механізм компенсацій до 2018 року (Законопроект 4317);

- встановлення компенсації фізичним особам, які не є платниками податку на додану вартість, за поставлене ними молоко (Законопроект 2414а);

- встановлення більш жорсткого регламентування використання акумульованих на спецрахунку коштів.

За підрахунками асоціації "Український клуб аграрного бізнесу", у разі скасування податкових пільг сума втрат сільгосптоваровиробників сягне 19 млрд. грн., що призведе до зниження обсягів валової продукції сільського господарства на 8%, а кількість збиткових підприємств збільшиться з 17–30% від загальної кількості до більш ніж 50% (або понад 20 тис. господарств). [6]

В цей же час Законопроект 2959-1 [5] пропонується, з метою забезпечення продовольчої безпеки держави та захисту інтересів сільськогосподарських підприємств, встановити до 1 січня 2023 року мораторій на внесення змін до Податкового кодексу України в частині фіксованого сільськогосподарського податку та особливостей справляння податку на додану вартість для сільськогосподарських підприємств (товаровиробників).

Висновки. Існуюча система оподаткування сільськогосподарських підприємств є

недостатньо ефективною (зростання сум наданих пільг значно перевищує темпи зростання галузі) та потребує вдосконалення. Державні органи влади останнім часом розробляють проекти рішень щодо скасування або скорочення обсягів державної підтримки, що надається сільськогосподарським підприємствам через функціонування фіксованого сільськогосподарського податку та спеціального режиму з ПДВ. Цей напрям реформування є неминучим, проте надто рішуче скорочення пільг призведе до значних втрат сільськогосподарських підприємств, збільшення кількості збиткових підприємств, особливо серед товаровиробників невеликого розміру, скорочення виробництва сільськогосподарської продукції. При реформуванні оподаткування сільськогосподарських підприємств значна увага має бути приділена протидії погіршенню фінансових результатів сільськогосподарських підприємств, зокрема через вдосконалення механізму бюджетних дотацій. Також повинен бути налагоджений контроль за цільовим використанням коштів державної підтримки.

Список літератури

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Азізова К.Е. Пільги в системі податкового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/8519/1/AKE.pdf>
3. Закон України "Про фіксований сільськогосподарський податок" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/320-14/ed19981217>
4. Державна служба статистики України – Статистична інформація – Сільське господарство – Зведені показники (1990-2013рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Верховна Рада України – Законотворчість [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/#>
6. Міндоходів жнивує: до чого може призвести необґрунтоване урізання пільг сільському господарству [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kontrakty.ua/article/64680/>